

Likovna umetnost

K. H. Mácha, Maj. Poslovenil Tine Debeljak, ilustriral in opremil Miha Maleš. Bibliofilska založba, Ljubljana 1939.

Pomembno češko romantično pesnitev Prešernovega sodobnika in znanca K. H. Máche smo Slovenci dobili v novem prevodu, izdanem v Bibliofilni založbi. Tiskan je, kakor je pri tej založbi že navada, na japonski način, kar tudi tej knjigi ni v korist. Ilustrirana pa je bogato s tremi skupinami Maleševih ilustracij ter z rekonstruiranim portretom v mladosti umrlega češkega pesnika. Verzi „Maja“ imajo za prebujeno češko literaturo velik relativen pomen, so pa umetnostno pomembni tudi sami po sebi, saj je v njih prvič izražena bogata skala pristnih romantičnih občutkov na globok pesniški način. Kakor vsak pravi pesnik, je tudi Mácha s svojim „Majem“ oblikoval češki pesniški jezik in tako ustvaril delo trajne kulturne vrednosti.

Slovenski prevajalec se je gotovo zavedal pomena Máchove pesnitve in ji posvetil veliko prevajalskega truda. Ilustrator se je tudi potrudil in skušal pesnitvi primerno ilustrirati njene posamezne dele s skupinami oblikovno enakih ilustracij: 1. in 2. spev je ilustriral s perorisbami, I. intermezzo, 3. spev in II. intermezzo z linorezi, 4. spev pa z lesorezi (gravurami). Tako je dosežena neka zunanja stopnjevanost brez nujne zveze z vsebino pesnitve. Oblikovna vrednost posameznih skupin je neenaka prav tako, kakor je razlika med posameznimi Maleševimi ilustracijami „Maja“. Izredno čustveno razpoloženje češkega romantika ni naletelo na enako ubrano umetniško osebnost; klasični verzi o pomladi in ljubezni, ki so danes na jeziku slehernega Čeha in skoraj slehernega izobraženega Slovana, so prav v slovenski izdaji ilustrirani najbolj zunanje in bedno, medtem ko se je oblikovanje epične vsebine Malešu mnogo bolje posrečilo. Med najboljše ilustracije perorisne skupine spadata prebode ni oče in pa k oknu hrepeneči sin v ječi. Kjer pa skuša Maleš, zvest svoji formalno anarhični ekspresionistični dobi, postati originalen, izgubi pesnikovo občutje svojega interpreta in semanjski simboli brez žlahtne človečnosti ustvarjajo neprijetne, kričave originalnosti. Tu mislim na prekrizane ustnice na prvi risbi ali pa na podgano, ki si je tilnik zlomila, da more opazovati do smrti izmučenega Viljema v ječi. Mnogo je posameznosti v ilustracijah, ki so dobro opazovane in tudi z ljubeznijo oblikovane. Toda takih, skorajda naivnih sestavin je malo in po večini jih preraste prisiljena simbolika preživelega in nepogobljenega ekspresionizma. Maleš je med „Majevimi“ ilustracijami ustvaril najboljše stvari v zadnji skupini lesorezov, kjer je krajina široko koncipirana. Toda tudi tu srečamo jahača na konju, ki je nagačena otroška igrača, reven, ne pa demoničen! Oblikovno najbolj surova je skupina linorezov, ker so izdelani brez smisla za dekorativni učinek, s pajaci mesto ljudi ali prividov.

Največ truda je Maleš imel z rekonstrukcijo Máchovega portreta. Kakor sam razlaga, ga je konstruiral po sedaj odkriti pesnikovi lastni karikaturi in po novih kranioloških ugotovitvah na odkopanem pesnikovem okostnjaku. Rezultat je morda znanstveno točen, glava trdno modelirana, toda to ni nujen lik pesnika, temveč glava povprečnega bidermajerskega meščana. Gotovo bi bilo bolje, če bi se slikar poglobil v pesnikovo delo samo ter intuitivno naslikal Mácho, kakor bi ustrezal predstavi našega časa o sladkem in nesrečnem pesniku prve češke umetnostne pomladi, ki je nosil „... na licih sladke smeh, a v srcu — žal pekoč...“

V celoti je pokazal Maleš z Máchovimi ilustracijami dosti invencije, ki je značilna za naivnega in simpatičnega živopisca. Toda narava zanj ni umetniškega oblikovanja vredna celota: največkrat se zgubi pri preciozno obdelani posameznosti, ki ni v pravem

razmerju s celoto ter zato učinkuje manieristično. Oblikovno pa je sedaj bolj neenoten, kot pred leti, ter kaže očitno pomanjkanje formalne kulture za tako važno delo, kot je ilustracija pesniškega dela v bibliofilni izdaji. Ta pojem pri Malešu in pri Bibliofilni založbi ni še jasen: naj bi ga oba revidirala in se poglobila v oblikovno in vsebinsko kultiviranost, ne pa v tehnično in minieristično originalnost, ki posebno zanemarja knjižno opremo.

F. Mesesnel.

France Prešeren, Strunam. Ilustrirana dela Franceta Prešerna, knjižica I. Ljubljana, Bibliofilska založba.

Iz oglasa, ki je tej drobni knjižici priložen, vzemo, da namerava Bibliofilska založba izdati za bližnjo stoletnico Prešernove smrti vrsto ilustriranih pesnikovih del. V času, ko se je znanstvena in beletristična literatura o Prešernu nepričakovano pomnožila in ko so popularne izdaje izvršile svojo propagandno nalogo med ljudstvom, je tak namen vse hvale vreden, posebno ker bi dobro izdano delo te vrste moralo doseči pričakovani uspeh.

Pred nami je prva knjižica, ki obsega pesem „Strunam“ in štirinajst reprodukcij, ki so več ali manj ilustracije te pesmi. Opombe o avtorjih in ilustracijah je napisal Martin Benčina. Prešernova podoba nasproti naslovni strani je (slaba) reprodukcija Goldensteinovega portreta.

Knjižica ima torej nekako zbiralno nalogo, kajti prinaša nam štirinajst slik na isto Prešernovo temo, ki so jih napravili: M. Sedej, F. Gorše, M. Maleš, Olaf Globočnik, B. Jakac, A. Černigoj, Mira Pregelj, Hinko Smrekar, Ivan Vavpotič in Adolf Karpellus. Dodana je Langusova risba dekliškega poprsja in pa rastlinska vinjeta Ivane Kobilce, kakor jih je v času secesije narisala za Prešernov album „Ljubljanskega zvona“.

Prav lahko trdimo, da nobeden imenovanih živečih slikarjev ni imel posebnega odnosa do Prešernovih del, razen B. Jakca. Karpellus jih je sicer svoj čas ilustriral, toda bil je Dunajčan in je svoje delo opravil po naročilu, brez razumevanja ali umetniške globine. Ostale ilustracije, ki so objavljene, napravijo priložnostni vtis ter so po večini zgrešene ali pa čisto ponesrečene. Zdi se, da je izdajateljeva volja mati večine teh del, ki nimajo trohice prešernovskega v sebi. temveč pričajo o hudi ravnodušnosti do dela slovenskega pesniškega genija. Kaj je bilo treba celo dobremu kiparju Goršetuarezati nekaj potez v ilovico in pokazati, kako malo tvorne vzpodbude je zajel iz Prešernove pesmi? Ne bomo naštevati vseh, v spremnem tekstu konstatiranih vrlin teh prihodnih slik, katerih so se po večini slikarji rešili na kaj lahek način. Potrudil se je Olaf Globočnik, toda kot grafična ilustracija s pravo romantično mislijo se je posrečil edino Jakčev lesorez. Vavpotičeva ilustracija je stara štirideset let, poleg njene secesije pa je bila vsaj Karpellusova plehkost odveč.

Knjižica je po izvedbi ponesrečena, ker je premalo resna. Danes zveni Prešernovo ime pri nas kot bron in nam je najdražje zaradi čistosti svoje umetnosti. Če so izdajatelji te knjižice računali na ta zvok in jo zato opremili z nedopustno brezskrbnostjo, naj bi pri naslednjih zvezkih ravnali tako, da bodo slike v celoti dostojne Prešernovega dela. Če ne, bo postala ta izdaja pravi dokument o malomeščanskem odnošaju do pesniškega genija.

F. Mesesnel.